

ALEKSANDR SOKUROV

Söyleşi: Lucas Neves ve Violet Lucca

Çev.: Nurten Bayraktar - A. Kadir Güneytepe

Aleksandr Sokurov'un *Tutulma Günleri* (Dni Zatmeniya, Days of Eclipse, 1988) adlı filmi 22 Ağustos 2014'te, bilimkurgu filmlerini konu eden bir etkinlik olan Strange Lands: International Sci-Fi etkinliğinde gösterildi.

... insanlar artık akılla ya da akıl ürünleriyle ilgilenmiyor ve bunun sonucunu her yerde gözlemleyebiliriz. Tamamen beceriksiz, saldırgan politikacılar şimdilerde güç sahibi.

Tür, özellikle otoriter devletlerde üretilen politik alegori açısından en önemli örneklerden biridir. Doksanlı yılların sonu ve iki binli yılların başlangıcında Çin sineması, yeni-Konfüçyüsçülük ile ortaya çıkan bozulmaları anlatmak için dönem filmlerini yeğlerken, Sovyetler Birliği'nin en parlak döneminde birçok sanatçı, bilimkurgu türünde tekrar eden bir hayal kırıklığı ve zulmü ele almıştır.

Tutulma Günleri

Sokurov'un *Tutulma Günleri* filmi, din ile hastalıklar arasındaki ilişkiyi inceleyen Leningradlı bir hekimin devrim niteliğindeki çalışmasının, Türkmenistan'da esrarengiz birtakım olaylarla engellenmesini anlatan **Strugatsky Kardeşler**'in bir uyarlamasıdır. Roman ve film arasındaki yansımali ilişki, filmin, Bolşevizm'e direndikten sonra Sovyetler Birliği'nin geleneksel yaşam tarzının yok olduğu, verimsiz ve uzak bir bölgesinde çekilmesinin de etkileriyle baskıya ve yabancılaşılmaya uğramıştır.

Sokurov öğrencileri tarafından yapılan kısa filmlerin gösterimi için Locarno Film Festivali'ndeyken, Film Comment'in dijital editörü Violet Lucca ve Folha de São Paulo'dan Lucas Neves uyarlama yapıtlar ve politika üzerine **Sokurov**'la konuşma şansı buldu.

Violet Lucca: Tutulma Günleri gelecek hafta New York'ta gösterime girecek. Film ile ilgili birkaç soru sormak istiyorum. Özellikle neden Strugatskyler'in hikayesini bu biçimde uyarlamayı seçtiniz?

Aleksandr Sokurov: Edebiyat ve sinema arasında kocaman bir uçurum vardır. Aslında hiçbir ortak noktalarının olmadığını söyleyebilirim. **Strugatskyler**'in romanlarında olduğu gibi sözcüklerle anlatılan bir öykü ile senaryo tamamen farklı yazım türleridir. Böylelikle öykünün görsel doğası ve senaryo bütünüyle farklı olur.

Bu nedenle bir romanı ya da sözcüklerle anlatılan herhangi bir öyküyü ekrana taşımak olanaksızdır. *Hamlet* ya da *Kral Lear*'in sinematik aktarımını yapmak olanaksızdır. Çünkü **Shakespeare** söylemek istediklerinin hepsini zaten söylemiştir. Hiçbir açıklamaya ya da başka bir alana aktarılmasına gereksinim duymamıştır. O, sözcükleriyle sonsuzdur. Sinemada ise sözcükler olmaksızın baştan başlamak zorundayız. Film yaparken senaryo bile olmayan, tamamen farklı bir öykü yaratırız. Eğer **Shakespeare**'in yazdığı bir şeyi yapıyor isek, bir *Kral Lear* yapmıyoruz demektir. Çünkü sözcük bir şey söylerken görsel araç başka şeyleri söyler. Sözcük, özgür, açık ve sonsuzdur. Görsellik ise ne yazık ki her bir gösterilme sürecinde sona erer. Sözcük, özgür bir adam gibidir. Görsel sanat ise hapisanedeki bir adam.

Strugatsky Kardeşler'in kendileri de bunun olanaksız olduğunu, hikayelerinin bir filme dönüştürülmesine gerek olmadığını söyledi. Yalnızca parasal nedenlerden dolayı romanlarını kullanmama izin verdiler. Onların değil, benim bu filme gereksinimim vardı. Bu yüzden onlar da bana istediğim her şeyi yapabileceğimi söylediler. Ne yazık ki yazarların büyük çoğunluğu, edebiyat ve sinemanın tamamen farklı alanlar olduğunu anlayamıyorlar.

Lucas Neves: *Fakat siz Flaubert, Dostoyevsky, Platonov, Goethe gibi yazarları da uyarladınız. Zor bir iş, fakat yapmaya isteklisiniz. Bir keresinde sizin kendinizi bir sinema adamı değil de edebiyat adamı olarak gördüğünüzü okumuştum.*

AS: Yazarlar tarafından yaratılan olay örgüleri daha açık ve anlamlıdır. Bence gelecek, bir yazar tarafından yazılmış olay örgüsüdür. Çünkü **George Bernard Shaw, Charles Dickens** ve **William Faulkner** tarafından yazılan olaylar gelecekte var olacaktır. Örneğin **Goethe** tarafından yazılan *Faust*, henüz çözülmesi bitmemiş bir çalışmadır bizim için. Tıpkı **Dostoyevski**'nin yapıtları gibi.

Bana göre bir sanat olarak sinema, bir yetişkin tarafından denetlenmesi gereken küçük bir çocuk gibidir. Geçerlilikleri zaman tarafından kanıtlanmış, hala süren olay örgülerinden, şahsen ben, iyi bir dayanak bulurum. Edebiyattan seçilen olay örgülerini kullanarak film yaparken yapabileceğim kimi hatalardan kaçınabilirim. Ve bu durum gerçekten çok önemlidir, çünkü bir yönetmen film yapımı sırasında birçok hata yapacaktır. Zamansız bir film ya da zamansız yönetmenler yoktur. Hepimiz hata yaparız. Yetenekli yazar ve bestecilerin varlığından haberdarız; ancak yetenekli yönetmenlerden haberdar değiliz. Hata yapmaya mahkumuz, çünkü biz film yapar, geçici araçlarla uğraşırız ve bu hatalarımızın kaynağıdır. Bu araçları zaman henüz kanıtlayamamıştır. Çok gençtirler.

Güncel şeylerle ilgili film yapmaya itiliriz. Bu güncel şeyler şunu söylemeye çalışırlar: “*Etrafına, hayata, modern hayata bak, hayat çok çeşitlidir; lütfen onu çek başka şeyler değil!*”. Yalnızca kimi yönetmenler şunu söyleyebilir: “*Dur bekle. Bu hayatı anlayamıyoruz, aramızda gereken mesafe yok. Bu yüzden de hayatın gidişatını bilmiyoruz; öyleyse anlayamadığımız bir şeyi nasıl anlatabiliriz?*”. Bu nedenle de bana göre, suç olaylarına, suçun ekranda gösterilmesine duyulan arzu, edebiyat konularını yavaş yavaş bilincimizden uzaklaştırmaktadır. Böylelikle de insanlar artık akılla ya da akıl ürünleriyle ilgilenmiyor ve bunun sonucunu her yerde gözlemleyebiliriz. Tamamen beceriksiz, saldırgan politikacılar şimdilerde güç sahibi. Bu durumu günümüzde insanların saldırgan davranışlarında da görebilirsiniz.

LN: *Biraz evvel sinemanın kendisinden daha üst(ün) bir varlık ya da bir üst yapı tarafından desteklenmesi gereken küçük bir çocuk olduğunu ve büyük müzisyenler ve yazarlar olmasına rağmen büyük film yönetmenlerinin olmadığını söylediniz. Bu fikrinizde kararlı mısınız? Eisenstein ya da Tarkovsky büyük film yönetmenleri değil midir?*

AS: Bu kışkırtıcı bir soru. Hayır, sinemada büyük kişiliklerin var olduğunu düşünmüyorum. Hayır. Sinema geleneği henüz çok genç. Karşılaştırmak için yeterli insan yok. Bir sanat olarak sinemayı, insanlara nasıl yardım edebileceğini bilmeksizin bir milyon sağlık sorunu üzerinde çalışan bir doktor ile karşılaştırabiliriz. Her bir doktor bir buluş yapar ve kendi buluşunu insanlara yardım edecek tek ve en iyi yol olarak beyan eder; ancak hastalık ve sorun devam eder.

Her doktor kendisini temel bir kaideye oturtarak “Ben en büyüğüm” diye düşünür. Bu nedenle de hiç birisi güçlerini birleştirme niyetinde değildir. Bugün bile ortak bir sinema dilimiz yok. Latin dili olmaksızın bilimi ya da tıbbı düşünebiliyor musunuz? Dil, şeyleri adlandırabildiğiniz bir sistemdir: Dil, üzerinde çalışmak için en önemli yönlere odaklanmamıza yardımcı olur ve aynı zamanda, diğer taraftan bir bakış elde etmenize de yardımcı olur. Sinemada böyle ortak bir dilimiz yok.

VL: *Tutulma Günleri'nin yapıldığı yıl olan 1988, Sovyetler Birliği'nin sonlarına yakın glasnost dönemi idi. Bugün ile karşılaştırıldığında o zamanlarda film yapmak nasıldı?*

AS: 1988 yılında ben tamamen özgür bir adam olarak çalışıyordum. Şimdi ise sorun, bir film bittiğinde, o filmle mutlu olma biçiminizde. Ancak Sovyet zamanında bile şimdiki gibi özgür bir adam olarak çalışırdım. Çok şanslıyım, çünkü çalışmaya devam ediyorum. Belgesel ya da kurgu, bu filmler benim

filmlerim. Ben eline senaryo verilen birisi değilim. Her zaman kendimle ve bir senaryo yazarı ile birlikte çalıştığımı söyleyebilirim. Bir filmi yapmak her zaman için benim seçimim olmuştur.

LN: Filmlerinizde Hitler, Hirohito ve Lenin gibi liderlerin özel hayatını gösterdiniz. Eğer göstermek isteseyiz Putin'in özel hayatı nasıl görünürdü?

AS: Asla gizli isteklerim ve hedeflerim olmadı. Sanırım, ana karakterinin Putin olduğu bir film çekmek gibi bir düşüncem olursa, yapmak istediğim her şeyi tamamen özgürce yaparım. Putin'in hayatının ilerleyen yıllarını konu alan ve bir dereceye kadar özel hayatına değinen bir film yapabilirim. Onunla birçok kez görüştüm ve konuştum. Ve bu tip, gücün temsilcisi olan insanlarla konuşurken kesinlikle hiç korku duymam.

Uzun yıllar **Yeltsin** ile de görüşmüştüm. Kişisel deneyimlerimden ve gözlemlerimden söyleyebilirim ki **Yeltsin, Hirohito, Lenin** ve **Hitler** gibi tarihi kişilikler kadar özgür olmayan başka bir insan yoktur dünyada.

Hiçbir özgürlükleri yoktu. Belki bizim olduğumuzdan daha fazla insandırlar. Başkan Obama, sistemin bir kölesidir. Kendi isteklerini asla yerine getiremez. Birleşik Devletler'in başkanı olarak kişisel hırslarını tatmin etmiş olsa bile çok az kişi onun bu sistemin kölesi olduğunu bilir. Gücü elinde tutan insanların hepsinin bir fobisi vardır ve bu fobi bizim düşleyebileceğimizden daha korkunç bir "Yarın ne olacak?" fobisidir. Onlar her gece bu kabusla uyuyor ve bu kabusla uyanıyor. Kimsenin böyle bir kabusunun olmasını istemem.

LN: *Ukrayna'nın uyanışından sonra Batılı devletlerin yaptırımları karşısında, Putin'i yarın neyin beklediğini düşünüyorsunuz?*

AS: 2008 yılında, Ukrayna ve Kazakistan ile savaşın yakın olduğunu ve bu durumun kaçınılmaz olduğunu açık bir biçimde söyledim. Ancak politikayı otobanda durmadan dümdüz gitmek gibi bir şey olarak algılayabileceğimizi sanmıyorum. Politika başka türlü bir hareket: bir adım ileri, iki adım geri, üç adım sola ve sağa. Ve sonra geriye. Sonrasında gerçekten hızlı bir biçimde ileri, çok yavaş bir biçimde geri ve sonra... dur!

Rusya, Birleşik Devletler ve Çin, işte bu büyük ve trajik hareketlere mahkumdur. Gelecek için diğer ülkelere istemsiz olarak zarar vereceklerdir. Bu sorundan kaçınmak için, bütün nükleer silahlardan kurtulmalıyız ve bu ülkelerin sahip oldukları toprak miktarlarını küçültmeliyiz. Çünkü teknolojiyi hızlı bir biçimde geliştiresek bile, bu durum politik açıdan çok daha büyük sonuçları beraberinde getirecektir, çünkü hala Orta Çağ'dayız.

Birleşik Devletler'in ilgi odağı olan bölgenin Ortadoğu olduğunu söyleyebilirsiniz. Ve Rusya'nın ilgi odağının Ukrayna olduğunu açıklayabilir ya da Fransa'nınki ise Afrika diyebilirsiniz. Neden? İngiltere'nin ilgi odağı Hindistan'dır. Neden? Bir ideoloji olarak bu durum gerçekten gariptir; çünkü artık ne krallar ne de krallıklar var. Bu amaçlar ne anlama geliyor? Bunun anlamı, politikacıları yeniden eğitmenin zamanının geldiğidir. Uluslararası polis gücü, büyük devletlerin

başkanlarını, parti liderlerini ve bütün Birleşmiş Milletler temsilcilerini tutuklamak zorundadır ve sahip oldukları topraklardan çıkmaları için onları Sahra'ya sürgüne göndermelidir. Biraz su ve yiyecek verin ve her şeyi en baştan öğretin. Fakat bunun yerine biz saldırgan insanları destekliyoruz ve bu agresif sinema da şiddete dayanmakta.

VL: *Tutulma Günleri'nde ülke ve dil gerçekten çok önemli. Neden uyarlamasını Türkmenistan'da kurgulamaya karar verdiniz?*

AS: Türkmenistan görsel açıdan harika bir yerdir ve insanları da harikadır. Etnografik olarak baktığınızda gerçekten çok ilginçtir. Bu insanları sevdiğimi biliyorum, çünkü çocukluğumu ailemle birlikte orada geçirdim. Orada yaşadım. Türkmenlerin nasıl düzgün insanlar olduğunu biliyorum. Orada saldırgan insanlar hiç görmedim. Saldırgan olmayan insanların varlığı hayret verici bir şeydir.

VL: *Fakat bu bölge Basmacı İsyanı'nında gerçekten önemli bir bölgeydi.*

AS: Yalnızca özgürlük ve bağımsızlık için savaşıyorlardı. Ancak her insan barış döneminde saldırgan olmadan, özgürlükleriyle yaşayabilme yeteneğine sahip değildir. Ukrayna ile karşılaştırın. Rusya ile birlikte yaşamaktan hiç mutlu değiller ya da Ruslar olarak durumu biz böyle algılıyoruz. Ukrayna'nın bağımsız bir devlet olması gerektiğine kuşku yok. Birlikte yaşama korkusu, işte bu zordu. Ve yeri gelmişken, tarihsel bir bakış açısından, komünist rejimi destekleyen Ukraynalı komünistler özellikle acımasızdı ve komünist hedeflere özellikle sıkı sıkı bağlıydılar.

VL: Oyuncu seçimlerinizde de etnik azınlıkları ya da tarihte kötü ithamlara maruz kalmış Sovyetler Birliği'nin topraklarını tercih ettiniz. Başrol Malyanov'u oynaması için Aleksei Ananishnov'u nasıl seçtiniz?

AS: Malyanov rolü için profesyonel olmayan bir aktör olarak **Aleksey**'i seçtim, çünkü insani bir biçimde oynanması gereken, gerçekten az bulunur bir insan öyküsü idi. Arkadaşı (**Eskender Umarov**) tıpkı senaryo ve romandaki gibi Kırimlı bir Tatar'dı. Kırim Tatarı gibi insanların kaderini canlandıracak yetenekte bir oyuncu yoktur. **Ananishnov**, o zamanlarda Leningrad, St. Petersburg'daki üniversitede çalışan bir bilim adamıydı. Dolayısıyla bilimsel uygulamaların çekimlerinde gerçekten inandırıcıydı.

LN: Bağımsız bir TV kanalı ile yaşanan bir sorunun ardından, kısa bir süre önce başkana Rusya'da sanatsal özgürlüğü ve hoşgörüyü savunan açık bir mektup yazdınız. Sanatsal konuşma özgürlüğünün şu anda Rusya'daki durumunu bilmek isterim.

AS: Ben mektubu yalnızca yakın zamanda kapatılan bu iki televizyon kanalı için değil, aynı zamanda Dozhd TV'yi savunmak ve şu anda suçsuz yere hapiste bulunan genç insanlar için de yazdım; ancak ne yazık ki bana çıkardığı kimi zorluklar dışında bu temyizlerin herhangi bir sonucu olmadı. Durum şu anda oldukça ağır. Başkan'ı bu tür politikaları uygulamaması gerektiği konusunda ikna etmeye çalışıyoruz. Ancak henüz bir yanıt alamadık. Temyiz başvurularımın hiçbiri cevaplanmadı. Bu Başkan'a yazılan özel bir mektup değildi; halka açık bir temyizdi ve henüz cevaplanmadı. Bu kötü bir durum. Haber kanalları için gelecekte neyin olacağını bilmiyorum. Çünkü bir tarafta **Putin**'in reytingleri giderek yükselmekte; insanlar onu, örneğin **Stalin**'den daha fazla seviyor gibi görünüyor. Ve diğer taraftan da çok fazla olmamakla birlikte bizimde bu protestolarımız, temyiz başvurularımız, mektuplarımız ve karşı hareketlerimiz var. Ne yazık ki kanun yoluyla herhangi bir sonuca ulaşamadık.

Gelecekte böyle bir temyiz başvurusu yapılabilme imkanının olmamasından korkuyorum. Çünkü bu tür kurumların hepsi kapatılacak. Bu politik savaş, gerçekten çok ağır ve gerçekten zor. Güce sahip olan küçük bir azınlık halindeki çok zengin insanların, dengelerin değiştiği endişesine kapılıp açık bir toplumun varlığına müsaade etmemelerinden korkuyorum. Bu durumun değişmesi çok uzun zaman alacak; çünkü Rusya kocaman bir ülke. Başkanımız uyumaya gittiğinde, ülkenin diğer tarafındaki insanlar kalkıp işe gitmeye hazırlanıyor.